

4. Николаенко, С. В. Теория и практика социокультурного развития учащихся 5–11 классов: национально-культурный содержательный аспект в контексте обучения русскому языку: монография. – Витебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2015. – 252 с.

5. Сын Якуба Коласа: отец мечтал, чтобы белорусы стали богаче и добрее // Tip.by [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://tip.by/syn-jakuba-kolasa-otec-mechtal-chtoby-belorusy-stali-bogache-i-dobree/>.

6. Это Беларусь, детка! / М. Черякова, М. Чернова. – Минск: Харвест, 2017. – 96 с.

7. Чумак, Л. Н. Методика преподавания РКИ: учеб. пособие. – Минск: БГУ, 2009. – 304 с.

8. Якуб Колас. Новая зямля. – Минск: Беларускі фонд культуры, 2002. – 900 с.

УДК 821.161.3

В. І. Караткевіч (Беларусь, г. Мінск)

СПЕЦЫФІКА АДЛЮСТРАВАННЯ ДЗЯЦІНСТВА Ў ТВОРАХ ЯКУБА КОЛАСА (НА МАТЭРЫЯЛЕ НЕКАТОРЫХ ТВОРАЎ)

Анотацыя. У артыкуле на матэрыяле выбраных вершаваных апавяданняў Якуба Коласа разглядаецца спецыфічны аб'ект адлюстравання – дзяцінства.

Ключавыя словы: дзяцінства, вобразная сістэма, педагогічны погляд, нацыянальная традыцыя.

Праблема асэнсавання свету дзяцей, сутнасці дзяцінства ў мастацкай літаратуры ўсё часцей прыцягвае ўвагу айчынных даследчыкаў у тэарэтычным [7], метадычным [8] аспектах. У гэтым кантэксце амаль невычэрпны патэнцыял мае спадчына Якуба Коласа, якая пры ўсёй, здаецца на першы погляд, вивучанасці яшчэ чакае свайго даследчыка-педагога і вучонага-філолага.

М. Лазарук адзначаў: «Коласаўская спадчына для дзяцей багатая і многааспектная, як і ўся шматгранная дзейнасць класіка беларускай літаратуры. Вельмі цесна звязаная са сваім часам, ім жа народжаная, яна і сёння ўспрымаецца як з'ява чалавечага розуму ў галіне тэорыі і практыкі навучання і выхавання падростаючых пакаленняў. І пройдзе яшчэ шмат часу, а коласаўскія педагогічныя ідэі будуць успрымацца нашчадкамі як надзвычай важныя заветы вялікага настаўніка» [6, с. 31].

Дзяцінства як аб'ект адлюстравання ў творчасці Якуба Коласа з'яўляецца скразным. Мы сустракаем вобразы дзяцей у вершах, апавяданнях, аповесцях, прызначаных для розных рэцыпіентаў (для дзяцей і для дарослых). У кантэксце нашага даследавання звернем увагу на вершаваныя апавяданні, прызначаныя для дзяцей. Важным з'яўляецца той факт, што Я. Колас паказвае дзяцінства праз вобразы саміх дзяцей і іх вачамі.

Адзначанае вышэй дае падставы сцвярджаць актуальнасць нашага даследавання, у якім на аснове аналізу выбраных вершаваных апавяданняў робіцца спроба прадставіць аўтарскую мадэль дзяцінства.

Гэтыя творы вызначаюцца непаўторнай вобразнай палітрай, глыбінёй пранікнення ў духоўны свет дзіцяці.

У адным з такіх апавяданняў («Першы заробак» (1910)) дакладна перадаецца карціна жыцця беларусаў пачатку XX ст. і пачуцці 7-гадовага хлопчука, якога ўспрымаюць ужо як дарослага і выпраўляюць у заробкі: *Мала з дзевак дапамогі – // Драбязя ўсё, дзеці! // Сам ён толькі, дзякуй богу, // Жыць здужае ў свеце. // Без падамогі, сам сабою: // Ён – дзяцюк, хлопчына, // Носіць ён вядо з вадою, // Як стары мужчына!* [1, с. 431].

Але як толькі гэты «стары мужчына» апынуўся ў чужых людзей, то ён перажывае страшэнны стрэс, бо тут нават сонца ўсходзіць не так, як дома. Маленькі Алесь уцякае дадому, дзе яго прымае маці і не разумее бацька. Учынак хлопчыка становіцца прычынаю сямейнай сваркі.

Іншае стаўленне да дзяцей паказана ў вершаваным апавяданні «У школку» (1910). Тут паказана імкненне бацькоў даць асвету дзецям і жаданне дзяцей набыць веды.

Матыў сацыяльнай няроўнасці пры адлюстраванні дзяцінства ў дакастрычніцкай творчасці Я. Коласа быў вядучым, а ў вершаваных апавяданнях савецкага часу сацыяльны падтэкст амаль адсутнічае.

У іншых умовах мы знаёмімся з героямі верша «Спатканне і знаёмства» (1921). Грышка – натура ўражлівая, рамантычная, ён летуценнік, вельмі блізка па сваім характары да Базыля з праявічнага апавядання «У старых дубах». Грышка цэлымі днямі сядзіць каля любай крынічкі. Тут ён пазнаёміўся з Петрусём. Я. Колас з уласцівай яму псіхалагічнай дакладнасцю малюе сцэну, калі насцярожанасць падчас знаёмства перарастае ў сапраўднае вялікае сяброўства, шчырае і даверлівае.

Не пазбаўляе дзіцячы свет Я. Колас і драматызму, уводзячы матыў смерці («Дронік» (1939)), але робіць гэта вельмі натуральна, імкнучыся не траўміраваць рэцыпіента. Увогуле дзіцячая свядомасць лёгка пазбаўляецца ад разумення незваротнасці смерці. На жаль, сёння масавая культура навязае адваротную думку: у гульні можна атрымаць другое жыццё, у творах візуальнага мастацтва акцэнтаецца ўвага на працэсе крывавай бойкі, якую можна лёгка перажыць, што прыводзіць да страты эмпатычнасці ў адносінах малодшых школьнікаў і падлеткаў.

У творы Я. Коласа паказваецца натуральная сітуацыя, калі хлопчык Міхась знайшоў маленькага дроздзіка з паламаным крыльцам. Птушачка змірылася са сваім лёсам, але Міхась пачаў змаганне за жыццё птушкі,

нават даў яму імя Дронік. Тым не менш, намаганні былі марнымі: птушка памерла. Міхась цяжка перажывае гэтую трагедыю, ён хавае свайго сябра Дроніка як чалавека: робіць труну і складае вершы ў гонар птушкі. Няхай гэтыя вершы наіўныя і недасканалыя, але падкупаюць шчырасцю: *Бедны Дронік навекі заснуў. // Сні, без часу памершы! <...> // Спачывай жа спакойным тут сном // У садку сярод кветак* [2, с. 214].

Падобныя творы павінны вярнуць дзяцей у рэальнасць, дзе немагчыма націснуць *reset* – і жыццё абновіцца. Адначасова прапануецца мадэль паводзін: годна пераносіць жыццёвыя цяжкасці, не адмаўляючы у дапамозе тым, каму яна патрэбна.

Я. Колас пры адлюстраванні дзяцінства ў сваіх вершаваных апавяданнях паказвае і антымадэль паводзін, ствараючы адмоўныя вобразы. Прычым Я. Колас ніколі не гаворыць прама, што становіцца, а што адмоўнае, дае толькі ўскосныя ацэнкі, падводзячы рэцыпіента да правільных ацэнак дзеянняў і ўчынкаў сваіх персанажаў.

Такімі прадстаўлены браты Костусь і Алесь з вершаванага апавядання «Грушы-сапяжанкі» (1910, 1928), якіх вабіць «рамантыка» вясковага разбою – натрэсці груш у чужым садзе і ашукаць дзядзьку Петруся: *Але й хлопцы розум маюць – // Хітрыя, зладзюжкі! // Строяць планы, разважаюць, // Як дайсі да грушкі. // І не так ужо баліць ім // Гэтых груш натрэсці, // Як Петруся абурыці // Або ў злосць увесці* [3].

Звернем увагу, што ў вершаваных апавяданнях, якія прызначаны малодшым школьнікам, заўсёды за нядобрая ўчынкi прыходзіць расплата. Так, у творы «Юрка і кот» (1921) галоўны герой крычыць на маці, крыўдзіць яе і патрабуе прысмакаў: *Юрка рана прабудзіўся. // – Есці дайце мне! – крычыць: // Я ляжаў і зверадзіўся, // Нездароў я – ўсё баліць <...> // Юрка тут узбунтаваўся. // Б’е нагамі у сяннік, // На ўсю хату раскрычаўся, // Маме высунуў язык* [5].

Нечакана за падобныя паводзіны карае каток, які з-пад носа хлопчыка скраў сырок. *Юрка плача і сярдуе, // Хоча біць насмерць ката. // Коцік есць і ў вус не дуе, // Не вылазячы з кута. // Потым спінку выгінае, // Хвосцік трубкаю задраў – // І казанне пачынае, // Як ён Юрку ашукаў* [5].

Пры адлюстраванні адмоўных персанажаў Я. Колас не хавае сваіх сімпатый і антыпатый. Пры абмалёўцы знешнасці Савося з вершаванага гумарыстычнага апавядання «Савось-распуснік» (1926) аўтар знарок робіць так, каб паказаць рэцыпіентам, што знешняя неахайнасць – своеасаблівы маркер унутранай антыгармоніі: *«А рукі ў яго не мыты, // Нос не абцёрты; // А сам ён сярдзіты, // Такі задзірака, // Такі забіяка, //*

Буян, // Грубіян. // Зачэніць старога. // Пакрыўдзіць малога, – // Такі ўжо нягоднік // Ды гэтакі шкоднік!» [4].

Апісанне хлопчыка рэзка кантрастуе з апісаннем катка, на якога наладзіў сапраўднае паляванне Савось: *Нос чарнявы, // Хвост бялявы, // Задзірасценькі; // Кіпцік-шчыпчык // Заграбасценькі; // Лапкі-драпкі // Машастовыя, // А шарсціначкі // Шаўковыя; // Губкі, зубкі // Адмысловыя; // Вусы-русы // Патырчастыя; // Тая спінка, // Як націнка, // Выгінастая. // Вушкі-слушкі // Не мыляюцца, // Вочкі ў ночку // Запаляюцца [4].*

Савось дзеля дасягнення сваёй мэты гатовы прыкінуцца добрым і ветлівым. Так Я. Колас паказвае самыя розныя бакі дзіцячага свету. Цікава, што аўтар не адмаўляе фізічнага і маральнага пакарання за дрэнны ўчынак: Савось вымушаны вяртацца дадому з катком на галаве.

Такім чынам, аналіз выбраных вершаваных апавяданняў дае падставы сцвярджаць наступнае.

Я. Колас стварае свет дзяцінства праз адлюстраванне вобразаў дзяцей. Вострыя сацыяльныя праблемы, характэрныя для дарослага свету, уваходзяць неад'емным складнікам у раннюю творчасць Я. Коласа. Вершаваныя апавяданні для дзяцей, напісаныя ў савецкі час, амаль пазбаўлены гэтага матыву.

Часцей у сваіх творах ён спалучае «дзіцячае» і «дарослае» бачанне свету. Пры гэтым аўтар выступае як тонкі педагог і псіхолаг, які без залішняга дыдактызму імкнецца даць рэцыпіентам мадэль паводзін, паказаць, як недарэчна выглядаюць збоку дрэнныя ўчынкі

Паэт не ідэалізуе дзяцей. У творах Я. Коласа на роўных суіснуюць як станоўчыя, так і адмоўныя персанажы.

Праз стылізацыю размоў дзяцей, перадачу іх розных псіхалагічных станаў, тонкай душэўнай арганізацыі, аўтарскія ацэнкі Я. Колас імкнецца данесці ідэю непаўторнасці дзяцінства.

Свет дзяцінства, які адлюстраваны ў вершаваных апавяданнях Я. Коласа, адпавядае беларускім нацыянальным устаноўкам. Пісьменнік актыўна абапіраецца на традыцыйную сістэму маральна-этычных каштоўнасцяў пры абмалёўцы станоўчых і адмоўных персанажаў. Акрамя таго, у творах прэзентуюцца мадэлі ўзаемаадносін «дарослы – дзіця», «дзіця – дзіця». У гэтых адносінах творы Я. Коласа маюць бясконцы выхаваўчы патэнцыял і не страчваюць сваёй актуальнасці да гэтага часу.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Колас, Я. Збор твораў у сямі тамах. Т. 1: Вершы, апавяданні вершам: (1904–1917). – Мн.: Дзяржаўнае выдавецтва БССР, 1952. – 551 с.

2. Колас, Я. Збор твораў у сямі тамах. Т. 2: Вершы, апавяданні вершам: (1917–1952). – Мн.: Дзяржаўнае выдавецтва БССР, 1952. – 459 с.
3. Колас, Я. Грушы сапяжанкі [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://knihi.com/Jakub_Kolas/Hrusy-sapiazanki.html. – Дата доступу: 10.03.2019.
4. Колас, Я. Савось-распуснік [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: http://knihi.com/Jakub_Kolas/Savos-raspusnik.html. – Дата доступу: 11.04.2019.
5. Колас, Я. Юрка і кот [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: http://knihi.com/Jakub_Kolas/Jurka_i_kot.html. – Дата доступу: 14.04.2019.
6. Лазарук, М. А. Навучанне і выхаванне творчасцю: педагогічныя роздумы і пошукі. – Мінск: Народная асвета, 1994. – 200 с.
7. Беларуская дзіцячая літаратура ў тэрмінах і паняццях: дапаможнік / А. М. Макарэвіч, В. І. Караткевіч; пад агул. рэд. А. М. Макарэвіча. – Магілёў: МДУ імя А. А. Куляшова, 2014. – 140 с.
8. Шарапава, А. В. Жанрава-стыльовыя асаблівасці творчасці Станіслава Шушкевіча для дзяцей і асаблівасці яе вывучэння // Куляшоўскія чытанні: матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі, Магілёў, 20–21 красавіка 2017 г. / пад рэд. В. М. Шаршнёвай. – Магілёў: МДУ імя А. А. Куляшова, 2017. – С. 78–83.

УДК 338.48:811.161.3(045)

Л. С. Кныш (Беларусь, г. Мінск)

ПАПУЛЯРЫЗАЦЫЯ БЕЛАРУСКАЙ СПАДЧЫНЫ СРОДКАМІ АДУКАЦЫЙНАГА ТУРЫЗМУ

Анотацыя. Адукацыйны турызм – адзін з актыўных напрамкаў у межах дзяржаўнай праграмы эканоміка-турыстычнага развіцця Рэспублікі Беларусь. У 2017 г. у Беларусі вучылася больш за 20 тысяч замежных грамадзян больш чым са 100 краін. Гэта бакалаўрскія і магістарскія праграмы, павышэнне кваліфікацыі, летнія школы. Адукацыйны турызм папулярны ў свеце, яго геаграфія няспынна пашыраецца. У артыкуле разглядаецца і абагульняецца вопыт працы ў Міжнароднай Школе Беларусістыкі (2015–2017 гг.).

Ключавыя словы: адукацыйны турызм, беларуская спадчына, турыстычныя паслугі, адукацыя, летнія школы.

Ёсць версія, што адкрыццё беларускага Палесся старажытнымі грэкамі абавязана турызму. Гэта адкрыццё звязваюць з імем старажытнага грэчаскага вучонага-вандроўцы Герадота, празванага бацькам гісторыі, які згадвае Беларускае мора 2,5 тысячы гадоў таму назад. Ён адзначаў, што на поўначы Скіфіі (тэрыторыя сучаснага Палесся) ёсць вялікае возера ці мора. Яго цяпер на Палессі не знойдзеш, але штогод увесну, калі разліваецца Прыпяць, яно часткова вяртаецца.[1] Сёння гісторыкі ўмоўна называюць гэта мора «морам Герадота».

У Беларусі ў цэлым сфера турыстычных паслуг – адзін з перспектывіўных напрамкаў развіцця эканомікі краіны. Кожнае пятае працоўнае месца занятае ў гэтай сферы.